

**INFINITIVE CONSTRUCTIONS IN THE LANGUAGE
OF ONE GELATIAN MANUSCRIPT (K14)¹**

ინფინიტიური კონსტრუქციები
ერთი გელათური ხელნაწერის ენაში (K14)²

David Iobidze

Doctor of Philology, Akaki Tsereteli State University,
Kutaisi, Tamar Mepe Street №59, 4600, Georgia,
+995551627062, d.yo777bi@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4758-1258>

Abstract. In Old Georgian, the form is actively used, which is produced from the adverbial case form of Masdar (initial form). Such a form is called infinitive. It differs from Masdari and shows the properties of a verb. The form of the infinitive differs from the masdarian from the morphological and syntactic point of view, in particular, it is not declension and creates verb constructions in the sentence. Infinitive constructions characterize only the old Georgian language. It should be noted that this is one of the events that distinguish the grammatical system of old Georgian from modern Georgian.

The article discusses the constructions created by the corresponding infinitive forms of the Indo-European languages (as well as Semitic ones, such as Classical Syriac) and their functions in the sentence.

The reasoning is based on the linguistic data of one Gelatian manuscript (XII century) preserved in the Kutaisi State Ethnographic Museum. The said manuscript contains Georgian translations of the works of St. Maxim the Confessor. It contains 24 works of the Holy Father: two exegetical works, one – „Arguing with Piro”, 10 dogmatic-polemical treatises, and 11 epistles. The linguistic events discussed in the article are taken from the text of the Gelatian translation of the Holy Father's work "Quaestiones ad Thalassium".

Keywords: Gelatian manuscript (K14), Infinitive, Masdar (initial form) syntactic construction.

დავით იობიძე

ფილოლოგიის დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ქუთაისი, თამარ მეფის ქ., №59, 4600, საქართველო,
+995551627062, d.yo777bi@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4758-1258>

აბსტრაქტი. ძველ ქართულში აქტიურად გამოიყენება ფორმა, რომელიც იწარმოება მასდარის ვითარებითი ბრუნვის ფორმისაგან. ასეთ ფორმას ინფინიტივს უწოდებენ. იგი განსხვავდება მასდარისაგან და ზმნის თვისებებს ავლენს. ინფინიტივის ფორმა მასდარისაგან განსხვავდება მორფოლოგიური და სინტაქსური თვალსაზრისით, კერძოდ,

¹ This research № PHDF-21-5365 has been supported by Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG).

² კვლევა № PHDF-21-5365 განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით.

იგი არ იბრუნვის და წინადადებაში ქმნის ზმნისებურ კონსტრუქციებს. ინფინიტიური კონსტრუქციები მხოლოდ ძველ ქართულ ენას ახასიათებს. აღსანიშნავია, რომ ესაა ერთ-ერთი ისეთი მოვლენა, რომელიც ძველი ქართულის გრამატიკულ სისტემას ახალი ქართულისგან განასხვავებს.

სტატიაში განხილულია ინდოევროპული ენებისათვის (ასევე – სემიტურის, როგორცაა კლასიკური სირიული) დამახასიათებელი ინფინიტივის შესატყვისი ვითარებითბრუნვიანი მასდარის მიერ შექმნილი კონსტრუქციები და, ასევე, წინადადებაში მისი ფუნქციები.

მსჯელობა ემყარება ქუთაისის სახელმწიფო ეთნოგრაფიულ მუზეუმში დაცული ერთი გელათური ხელნაწერის (XII ს.) ენობრივ მონაცემებს. აღნიშნული ხელნაწერი შეიცავს წმინდა მაქსიმე აღმსარებლის შრომათა ქართულ თარგმანებს. მასში განთავსებულია მაქსიმე აღმსარებლის 24 თხზულება, რომელთაგან ორი ეგზეგეტიკური ნაშრომია, ერთი – „პიროსის მიმართ სიტყვისგება“, 10 – დოგმატურ-პოლემიკური ტრაქტატი და 11 – ეპისტოლე. სტატიაში განხილული ენობრივი მოვლენები აღებულია წმინდა მამის ნაშრომის „Quaestiones ad Thalassioum“ გელათური თარგმანის ტექსტიდან.

საკვანძო სიტყვები: გელათური ხელნაწერი (K14), ინფინიტივი, მასდარი (საწყისი ფორმა), სინტაქსური კონსტრუქცია.

შესავალი. როგორც ცნობილია, ინფინიტივი ზოგადლინგვისტური ტერმინია, რომელიც რიგი ენისათვის დამახასიათებელ მოვლენას აღნიშნავს. ინფინიტივი ანუ ზმნის განუსაზღვრელი ფორმა ზმნის სისტემის ერთ-ერთი შემადგენელი წევრია. იგი ყველაზე განყენებული კატეგორიაა ზმნისა, აღნიშნავს განზოგადებულ მოქმედებას, პირზე და ზმნის ზოგიერთ სხვა კატეგორიაზე მითითების გარეშე.

იმისათვის, რომ ენობრივი მოვლენა ინფინიტივად ჩაითვალოს, გამოყოფენ ორ ძირითად ზოგადლინგვისტურ კრიტერიუმს: 1. ინფინიტივი ზმნისებურად მართავს სახელს, პირდაპირი დამატების მართვის თვალსაზრისით ზმნას უტოლდება; 2. ფორმაუცვლელობა (უბრუნველობა).

წინადადებაში ინფინიტივის ფუნქციებია, გამოხატოს: პირდაპირი ობიექტი, ქვემდებარე, უბრალო დამატება, შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი. ინფინიტივმა წინადადებაში შეიძლება შექმნას ზმნის მსგავსი კონსტრუქციები: აბსოლუტურ-გარდაუვალი, გარდაუვალ-რელატიური, გარდამავალ ორპირიანი, გარდამავალ სამპირიანი.

ინფინიტივის დასახელებულ ფუნქციებსა და კონსტრუქციებს განვიხილავთ XII საუკუნის გელათური ხელნაწერი ტექსტის (K14) საფუძველზე.

მეთოდები. სამეცნიერო ნაშრომზე მუშაობისას გამოყენებულია: აღწერითი, ძველბერძნულ ორიგინალ ტექსტთან შედარება-შეპირისპირებითი, კვლევის დიაქრონიული და ანალიზის მეთოდები.

შედეგები და მსჯელობა. ძველ ქართულში უცხო ენათა ინფინიტივი გადმოიცემოდა სამი საშუალებით: ვითარებითში დასმული მასდარით, სახელობითბრუნვიანი საწყისითა და ნათესაობით ბრუნვაში გაფორმებული საწყისით (იმნაიშვილი, 1975: 406-407). უკანასკნელი საშუალება ნაკლებად პროდუქტიული იყო. ჩვენს საკვლევ ხელნაწერში ნათესაობითბრუნვიანი მასდარი ინფინიტივის ფუნქციით არ გვხვდება. რაც შეეხება სახელობითბრუნვიანსა და ვითარებითში დასმულ მასდარს, ისინი საკმაოდ ხშირად გამოყენებული ინფინიტივის გადმოსაცემად.

რადგან ინფინიტივი გენეტურად მასდართანაა დაკავშირებული და ამ უკანასკნელის ვითარებითი ბრუნვის ფორმას იყენებს, ბუნებრივია, ვიდრე ინფინიტივთან დაკავშირებულ საკითხებს განვიხილავდეთ, მოკლედ შევეხოთ მასდართან დაკავშირებულ საკითხებს ხელნაწერის ენაში.

განვიხილავთ მასდარის სხვა სიტყვებთან ურთიერთობის ორ ძირითად შემთხვევას: 1) მასდარი ზმნური შესიტყვების წევრია; 2) მასდარი სახელთან ქმნის სინტაქსურ კავშირს:

1) ზმნური შესიტყვების სახელური ნაწილის³ ბრუნვის ფორმას ზმნის რაობა განაპირობებს: პირველი სერიის ზმნა სახელს სახელობითში შეიწყობს, ხოლო მეორე სერიისა – მიცემითში (გარდამავალ ზმნებში). მსგავს სინტაქსურ მიმართებას ამყარებს მასდარი ზმნასთან შესიტყვებაში:

შემდგომითი-შემდგომთა თავთა განმარტებასა ვჰყოფ შედგინებისაებრ (K14, 6r);

რაოდენითაცა ვინ გუარითა მოიმარჯულებდეს შემტკიცებასა ამისსა (K14, 9r);

რომლისათჳს სახოვნებითსა ტაძარსა აღშენებაჲ შეუნდო (K14, 43v);

სინანულისა და უმჯობესად შეცვალებისა მიერ განდიდებაჲ ვისწრაფოთ (K14, 149r).

ხაზგასმულ შესიტყვებებში მიცემითბრუნვიანი და სახელობითბრუნვიანი მასდარი ზმნასთან იმავე ტიპის სინტაქსურ მიმართებას ამყარებს, როგორც მოსალოდნელი იყო სხვა შემთხვევაში. მოცემულ წინადადებებში მასდარი ავლენს ზმნასთან სინტაქსური ურთიერთობის კანონზომიერებას.

ყურადღებას იქცევს ისეთი ფაქტები, როდესაც მოსალოდნელი მიცემითბრუნვიანი ან სახელობითბრუნვიანი მასდარის ნაცვლად ზმნას უკავშირდება მასდარის ვითარებითი ბრუნვის ფორმა:

საღმრთოდ იერემია უბრძანებს ერსა არა განსლვად ქალაქით (K14, 72r).

ὁ θεὸς Ἰερემίας, προστάσων τῷ λαῷ μὴ ἐκβῆναι τῆς πόλεως (CCSG 7: 367, 281-282);

ბრძანა განჩენად მღდელთათჳს სიტყუამან (K14, 58r).

προσέταξεν ἀφιερεῖσθαι τοῖς ἱερεῦσιν ὁ λόγος (CCSG 7: 305, 22-23).

დამოწმებულ ნიმუშებში გარდამავალ ზმნასთან დაუშვებელია მორფოლოგიური ობიექტი სხვა ბრუნვაში, გარდა მიცემითისა და სახელობითისა, გვაქვს კი ვითარებითი ბრუნვა. ეს უკვე იძლევა საფუძველს, რომ მიცემითბრუნვიანი და სახელობითბრუნვიანი მასდარი და მასდარის ვითარებითი ბრუნვის ფორმა მივიჩნიოთ სხვადასხვა ოდენობად.⁴ ეს არის ის ინფინიტივი, რომელიც დამახასიათებელია ინდოევროპული ენებისათვის, მათ შორის, ძველი ბერძნულისთვის.

მასდარის ვითარებითი ბრუნვის ფორმა და ინფინიტივი რომ სხვადასხვა ენობრივი ოდენობებია, ამაზე მიუთითებს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც გარდაუვალი ზმნის პირველი სერიის ფორმებთან ინფინიტივს ვერ ჩაენაცვლება მიცემითბრუნვიანი ფორმა:

რომელსა ქრისტეს მიერ წარვლენილნი მოწაფენი შეემთხუწვიან და იბრძანებიან შედგომად (K14, 11v);

სადადთ იბრძანების აღდგომად (K14, 37v);

ანუ ნუუკუწ იბრძანებოდა ღმრთივ გამო, მწუწრვალობაჲ მოციქულთაჲ პეტრე ყოვლადდიდებული აღდგომად (K14, 38v);

გარდადებაჲ გონებისა იბრძანებოდა დიდი მოციქული (K14, 39r).

ცხადი ხდება, რომ ინფინიტივის ხაზგასმული ფორმები უბრალოდ მასალობრივად ემთხვევა მასდარის ვითარებითი ბრუნვის ფორმას, სინტაქსური ფუნქცია კი ურთიერთგანსხვავებული აქვს, კერძოდ, ამ შემთხვევაში ინფინიტივი მიზნის გარემოების ფუნქციას ასრულებს.

³ ამ შემთხვევაში სახელურ ნაწილში მორფოლოგიურ ობიექტს ვგულისხმობთ.

⁴ აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობა იხ. (ჩხუბიანიშვილი, 1972: 36).

2) გამოთქმულია მოსაზრება, რომ როდესაც მასდარი სახელს უკავშირდება, ზმნური მართვის ადგილს სახელური მართვა იჭერს, კერძოდ, გვაქვს მსაზღვრელ-საზღვრულის სინტაქსური ურთიერთობა (ჩხუბიანიშვილი, 1972: 41). გამოთქმული მოსაზრება გულისხმობს, რომ სახელურ შესიტყვევაში მასდარს არ შეიძლება დაუკავშირდეს სახელობითბრუნვიანი ან მიცემითბრუნვიანი სახელი. აქ საუბარია ისეთ შემთხვევებზე, როგორცაა:

უბრძანა მოკუეთაჲ თავისა მისისაჲ;

უბრძანა მოღებად თავი მისი;

ბრძანა შენებაჲ სახლისაჲ;

ბრძანა შენებად სახლი.

თითქოს შეუძლებელია ზმნისებური კონსტრუქციის შექმნა: უბრძანა მოკუეთაჲ თავსა, ბრძანა შენებაჲ სახლსა და მსგავსი (ჩხუბიანიშვილი, 1972: 41).

ჩვენი საკვლევი ხელნაწერის მასალა გვამღევეს საფუძველს ვთქვათ, რომ მასდარს შეუძლია შექმნას ისეთივე ზმნური კონსტრუქცია, როგორსაც ქმნის ინფინიტივი, კერძოდ, დაიკავშიროს აქტანტი. მაგალითად: *რომლისათვის სახოვნებითა ტაძარსა აღშენებაჲ შეუდო* (K14, 43v). დამოწმებულ ნიმუშში მასდართან მოსალოდნელი იყო მსაზღვრელ-საზღვრულის ტიპის სინტაქსური კავშირი – **ტაძრისა აღშენებაჲ**, თუმცა მასდარი ზმნით გამოხატული მოქმედების ობიექტს იკავშირებს მიცემით ბრუნვაში.

სხვა ნიმუში: *საქმისაებრ მჯართა ზედა სათნოებათასა მიმოღებითა და მირთუმითა საღმრთოდსა კიდობნისადა კეთილმსახურსა სარწმუნოებასა* (K14, 156r). ამ შემთხვევაშიც მოსალოდნელი იყო *...მიმოღებითა და მირთუმითა ... კეთილმსახურისა სარწმუნოებისა*, თუმცა მასდარის ფორმებს მიცემითბრუნვიანი სახელი უკავშირდება, ე. ი. მასდარი სახელთან დაკავშირებისას ზმნისებურ კონსტრუქციას ქმნის, ნაცვლად მსაზღვრელ-საზღვრულის ტიპის სინტაქსური ურთიერთობისა.

აქვე დაისმის საკითხი: მსგავს კონსტრუქციებში გამოყენებული მასდარი ხომ არ არის ინფინიტივის პირდაპირი მონაცვლე და ეს ხომ არ იწვევს იმ გარემოებას, რომ მასთან დაკავშირებულია არა ნათესაობითბრუნვიანი უბრალო დამატება, არამედ მიცემითბრუნვიანი სახელი? მით უფრო, რომ ორიგინალ ტექსტში მათ შესატყვისად გვაქვს სწორედ რომ ინფინიტივი. აი, შესაბამისი ბერძნული ტექსტები:

δι' ὃν τὸν τυπικὸν οἰκοδομηθῆναι ναὸν συνεχώρησε (CCSG 7: 223, 14-15);

πρακτικῶς τοῖς ἄμοις τῶν ἀρετῶν περιφέρειν καὶ χορηγεῖν τῇ θείᾳ κιβωτῷ τῆς εὐσεβείας (CCSG 22: 261-263, 187-189).

οἰκοδομηθῆναι, **περιφέρειν** და **χορηγεῖν** ინფინიტივის ფორმებია და მათი შესატყვისი ქართულ ტექსტში არის **აღშენებაჲ**, **მიმოღებითა** და **მირთუმითა**, რომლებიც, თავის მხრივ, **აღშენებად**, **მიმოღებად** და **მირთუმად** ინფინიტიური ფორმების ფუნქციას უნდა ასრულებდნენ. ასეთ შემთხვევაში დასაშვებია, მათ შექმნან ზმნისებური კონსტრუქცია და დაიკავშირონ მიცემითბრუნვიანი სახელი. შესაბამისად, ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ ზემოთ განხილულ ქართულ წინადადებებში ბერძნული ინფინიტივი გადმოცემულია მასდარის სახელობითბრუნვიანი და მოქმედებითბრუნვიანი ფორმებით.

მაქსიმე აღმსარებლის „თალასესადმი კითხვა-მიგების“ გელათურ ხელნაწერში ჭარბად არის გამოყენებული ინდოევროპული ენებისათვის დამახასიათებელი ინფინიტივი. ქართულ სინტაქსურ კონსტრუქციებში ინფინიტივმა შეიძლება შეასრულოს ქვემდებარის, პირდაპირი დამატების, უბრალო დამატების, მიზნის გარემოებისა და შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის ფუნქციები (ჩხუბიანიშვილი, 1972: 44). განვიხილავთ ჩვენს საკვლევ მასალაში დადასტურებულ ინფინიტივის ფუნქციებს:

ინფინიტივი ქვემდებარის (MS) ფუნქციით: *რამეთუ არა მრცხუზნის თქუმად* (K14, 5v); *ძალ-გიცა სასუმელსა, რომელსა მე შევჰსუამ, შესუმად, და ნათლისღებასა, რომელსა მე ნათელვიღებ, ნათ[43r]ლისღებად* (K14, 42v); *უღირდა პირველ დასაბამსავე სუმად* (K14,

52r); რომლისა უფროდსა გვანებად მის მიერ თქუმულისა სიტყვსა უღირს რწმუნებად (K14, 72v); ვითარცა ჰნებავესე ქონებად (K14, 73v).

ზოგადად, ქართულ ენაში ინვერსიული წყობის ზმნები MS-ს (ქვემდებარეს) სახელობითში შეიწყობს. ზემოთ დამოწმებულ ნიმუშებში სახელობითბრუნვიანი ქვემდებარის ნაცვლად გვაქვს ინფინიტიური ფორმები.

საკვლევ ხელნაწერში ქვემდებარის ფუნქციის ინფინიტივი ზოგჯერ გადმოცემულია არა ვითარებობითბრუნვიანი, არამედ სახელობითბრუნვიანი მასდარით:

რად არს, მნებავს თქუენი ცოდნა (K14, 30v);

τί ἐστὶ θέλω ἴμας εἰδένα (CCSG 7: 159, 2).

საღმრთოთა მცნებათა მიერ ჰნებავს წარვლად (K14, 130v);

διὰ τῶν θεῶν ἐντολῶν ἰδέσθαι βουλομένους (CCSG 22: 149, 74-75).

ბერძნული წინადადეგების ინფინიტივებს εἰδένα, ἰδέσθαι ქართულ თარგმანში შეესატყვისება ცოდნა და წარვლად, რომლებიც, ასევე, ინფინიტიურ ფორმებად უნდა მივიჩნიოთ. ისინი წინადადებაში MS-ის (ქვემდებარის) როლს ასრულებენ.

ინფინიტივი პირდაპირი დამატების ფუნქციით: ამიერ ვიწყებ წერად (K14, 92v); საღმრთოდ იერემია უბრძანებს ერსა არა განსლვად ქალაქით (K14, 72r); და ღრუბელთა უბრძანო არაწმად მის ზედა (K14, 81v); ისწავოს უფროდსა გამძლეობისა და ტკივილთა მოთმინებისათვის ფილოსოფოსობად (K14, 33v); იტყოდედ მთასა ამას გარდაცვალებად (K14, 44v); გლოცავ სწავლად (K14, 45v); რამეთუ ვერ შეუძლო სახარებისაებრ წარმართთადა მითხრობილისა მადლისა სრბასა დაყენებად (K14, 141v).

დამოწმებული ინფინიტიური ფორმები ზმნასთან შესიტყვებისას იმ ბრუნვაში ივარაუდება, რომელსაც მოითხოვს კონკრეტული ზმნური ფორმა: პირველი სერიის ზმნასთან – მიცემითში, ხოლო მეორე სერიის ზმნასთან – სახელობითში.

ინფინიტივი უბრალო დამატების ფუნქციით: რომლისათვის ესეცა შესამსგავს ჩემდა არს თქუენდა მიმართ თქუმად (K14, 4r); რომლითა სიტყვთა ღმრთისა მიერ წარვლენილსა ანგელოზი ღმრთისა ეძიებდა მოკლვად (K14, 22v); ხოლო სომნა მწიგნობარი ითარგმანების მოქცევად (K14, 67v); ღმერთმან არ მიუშუა იგი მხოლოდსა გრძნობისაებრ ოდენ ძრვად (K14, 76r); ხოლო ბენიამინ გოდებად, ანუ სულთქუმად დედისად, ანუ საზომად დედისად, ანუ ძედ მარჯუწუნედ, ანუ აღშენებად ერისა, განმკაცრებულისაებრ ძალისა ებრაელთა მიერისა ჯმისადა, ითარგმანების (K14, 101v); ესენი მსმენელნი საყვრთა ჯმისანი მოვიდეს ცნობად (K14, 102v); რამეთუ ითარგმანების იონა თითოსახისა ჯმაცოფისაებრ განსუწუნებად (K14, 139r).

ნაჩვენებ მაგალითებში უბრალო დამატების ფუნქციის ინფინიტივი ზმნურ ფორმასთან ქმნის სინტაქსურ წყვილს. საკვლევ ხელნაწერში ამავე ფუნქციის ინფინიტივი სინტაგმას ქმნის მიმღებობურ ფორმებთანაც: ხოლო ხისა ურჩებითისა მოვიკსენე წარმე ზავრებით, მნებებელმან ჩუენებად (K14, 8v); მნებებელი ცნობად (K14, 16r); უფროდსა შემძლეებისა წარწყმედად სხეულისა და სულისა გეენიასა შინა (K14, 17r); მიმსგავსებული ეზეკიასი სულისაებრ, და ლოცვისა მიერ ჯმობად ღმრთისა მიმართ, და შესმენად და შეწყნარებად ანგელოზსა (K14, 79r); შემძლეებსა კუალად სინანულისა მიერ საქმისაებრ და ხედვისა განბრწყინებად (K14, 91v); არშემნდობელი ქმნისა მიმართ ნაცოფსა უსამართლოებისასა მოსლვად (K14, 125v); ვითარცა მარწმუნებელი ჭემმარტივების ძლითა ტკივილთა მიერ შემკობად (K14, 142v); ხოლო ვითარცა განსუწუნებად და კურნებად ღმრთისა და შრომად ღმრთისა თქუმული (K14, 150v).

ინფინიტივი უბრალო დამატების ფუნქციას ასრულებს მოდალური შინაარსის მქონე ზმნებთანაც: საღმრთოთა რწმენათა უგამოუთქუმელესნი არ ჯერ-არიან წერით წარმოჩენად (K14, 26v); თუ ვითარ ჯერ-არს რწმუნებად (K14, 45r); არსაჭირო არს ძიებად (K14, 47v); გარნა ვინაძოგან უმჯობეს არს უფროდს ტკივილთმოყუარებად და ღმრთისაგან თხოად (K14, 48v); და სხუწბრცა შესაძლებელ არს ხედვად (K14, 62v); დაღათუ ჩუენ ვერ

შემძლებელ ვართ დატევნად (K14, 100v); *რამეთუ შემძლებელ არს თითოეული ეზეკია-ქმნად* (K14, 79r).

ინფინიტივი მიზნის გარემოების ფუნქციით: *ხოლო უკუეთუ ამათისა, წყლისა ვიტყვ და სულისა, მოქმედებისა შეწყნარებად მეცნიერებით განვჰმზადოთ ჯერ-ჩინებად* (K14, 14v); *სადაათ იბრძანების აღდგომად* (K14, 37v); *უმეტეს მისცემს გულისხუმისყოფად* (K14, 39r); *და ესმა რა მტერთა ტომისა იუდაას და ბენიამინისთა, მოვიდეს ცნობად* (K14, 101r); რადთა მიგცე შენ ქუეყანად ესე *დამკვდრებად* იგი (K14, 109v).

ხელნაწერში ცალკე უნდა გამოვყოთ ისეთი კონსტრუქციები, რომლებშიც ინფინიტივი ავლენს ზმნური მართვის სინტაქსურ ძალას. ინფინიტივმა შეიძლება შექმნას გარდაუვალი ერთპირიანი და ორპირიანი, გარდამავალი ორპირიანი და სამპირიანი ზმნის შესიტყვების მსგავსი კონსტრუქციები. ასეთ კონსტრუქციებში ინფინიტივი მართავს მასთან შესიტყვებაში მყოფ სახელს იმავე ბრუნვაში, რომელშიც სემანტიკურად და მორფოლოგიურად მისი შესაბამისი ზმნა მოითხოვს (ჩხუბიანიშვილი, 1972: 71).

ინფინიტივი, რომელიც აბსოლუტურ-გარდაუვალ ზმნას შეესაბამება, კონსტრუქციას არ ქმნის: *სადაათ იბრძანების აღდგომად* (K14, 37v); *საღმრთოდ იერემია უბრძანებს ერსა არა განსლვად ქალაქით* (72r); *დაღათუ განძურცად შენდობილ იქმნეს* (K14, 12v); *ცოდვისა მიმართ მიქცევად* (K14, 14r); *რამეთუ აკლს სადმე თითოეულსა ჩუენგანსა ჯერეთ ცოდვად შემძლებელთასა* (K14, 14v).

აბსოლუტურ-გარდაუვალ ზმნის შემცვლელ ინფინიტივს პოტენციურად შესაძლებელია დაუკავშირდეს სახელობითბრუნვიანი სახელი, რომელიც მისი სუბიექტი იქნება (ჩხუბიანიშვილი, 1972: 73). დამოწმებულ ნიმუშებში არ ჩანს ასეთი სახელი, მაგრამ არის ისეთი შემთხვევები, როდესაც იგი რეალიზებულია: *ადგიდ მიმართ შენისა გამოუთქუმელისა სიკეთისადასა შესლვად ღირს-ქმნილნი თანმეგმე ვყვნეთ* (K14, 63r). სახელობით ბრუნვაში დასმული სახელი ინფინიტივის ლოგიკური სუბიექტია და ამავე დროს იგი არის ზმნის სუბიექტიც. აქ საინტერესოა, რომ ინფინიტივის ლოგიკური სუბიექტი და წინადადების ძირითადი ზმნის სუბიექტი დგას სახელობით ბრუნვაში.⁵ სხვა შემთხვევებში ინფინიტივის ლოგიკური სუბიექტი (ან ობიექტი) და ზმნის სუბიექტი (ან ობიექტი) სხვადასხვა ბრუნვაშია.

რელატიურ-გარდაუვალ ზმნის შემცვლელი ინფინიტიური კონსტრუქცია: *მიწოდმად ქმნულთა ძლითისა საიდუმლოდსა მეცნიერებასა* (K14, 47r); *ყოვლისა გონებისა მორჩილებად ქრისტესსა წარმომტყუზნველთა შორის* (K14, 10v). დამოწმებულ ნიმუშებში სათანადო ზმნური ფორმა შეიძლება აღდგეს პირველი ან მეორე სერიის რომელიმე ფორმით, რადგან ობიექტი ორივე შემთხვევაში მიცემითი ბრუნვის ფორმით შეეწყობა სახელობითბრუნვიან სუბიექტს.

გარდამავალი ორპირიანი ზმნის შემცვლელი ინფინიტიური კონსტრუქცია: *რომელსა შინა არა არსო, ჯმობს, ნათელი... არცა ხილვად ცხორებად კაცთად* (K14, 140v); *მიმცემელი ღირსთად, ვითარცა ჯორცსა ჭამად... და ვითარცა სისხლსა სუმად* (K14, 46r); *შემძლებელ იქმნეს სიტყუასა თითოეულისა ამათისასა, ბუნებისა მიმართ თვისისა აღყვანებად განმრჩეველი მათი, და თვსაგან ხედვად გრძნობადსა* (K14, 22r); *ვითარცა რომელობად ვნებისად განჰმზადებდეს ქმნად ხედვასა ძრვისასა* (K14, 22r). ასეთ კონსტრუქციებში ინფინიტივის სათანადო ზმნა აღდგება მეორე სერიის ფორმით, რადგან ინფინიტივთან დაკავშირებული იბიექტი სახელობითშია და, შესაბამისად, ამავე ბრუნვაში დაუკავშირდება იგი სათანადო ზმნის მეორე სერიის ფორმას.

გარდამავალი სამპირიანი ზმნის შემცვლელი ინფინიტიური კონსტრუქცია: კონსტრუქცია: *გუარნი და მიზეზნი წერით დასხმად თქუენდა მბრძანებელთა ჩუენთა* (K14, 5v); *ვისწრაფოთ განწმედილიცა კუ[20r]თნვად შეწირვად მისსა* (K14, 19v).

⁵ მსგავსი რამდენიმე ნიმუში დასახელებული არის სამეცნიერო ლიტერატურაში (ჩხუბიანიშვილი 1972: 74).

დამოწმებულ ნიმუშებში ინფინიტივს უკავშირდება სათანადო ზმნის სახელობითბრუნვიანი პირდაპირი ობიექტი. ამ შემთხვევაში შესაბამისი სამპირიანი ზმნის მიცემითბრუნვიანი ირიბი ობიექტი და მოთხრობითბრუნვიანი სუბიექტი არ არის წარმოდგენილი.

დასკვნა. საკვლევი ხელნაწერის მასალა გვაძლევს საფუძველს ვთქვათ, რომ მასდარს შეუძლია დაიკავშიროს აქტანტი და შექმნას ისეთივე ზმნური კონსტრუქცია, როგორსაც ქმნის ინფინიტივი.

მაქსიმე აღმსარებლის თხზულების “Quaestiones ad Thalassium“ გელათურ თარგმანში ჭარბად არის გამოყენებული ინდოევროპული ენებისათვის დამახასიათებელი ინფინიტივი, რომელიც წინადადებაში ასრულებს ქვემდებარის (MS), პირდაპირი დამატების, უბრალო დამატებისა და მიზნის გარემოების ფუნქციებს.

K14 ხელნაწერის ენაში მრავლად გვხვდება ისეთი კონსტრუქციები, რომლებშიც ინფინიტივი ავლენს ზმნური მართვის სინტაქსურ ძალას. ინფინიტივმა შეიძლება შექმნას აბსოლუტურ-გარდაუვალი ზმნის, რელატიურ-გარდაუვალი ზმნის, გარდამავალი ორპირიანი ზმნისა და გარდამავალი სამპირიანი ზმნის მსგავსი შესიტყვების კონსტრუქციები. ასეთ კონსტრუქციებში ინფინიტივი მართავს მასთან შესიტყვებაში მყოფ სახელს იმავე ბრუნვაში, რომელშიც სემანტიკურად და მორფოლოგიურად მისი შესაბამისი ზმნა მოითხოვს.

გამოყენებული ლიტერატურა

- იმნაიშვილი, ვ. (1975). *მამათა ცხოვრებანი* (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- იმნაიშვილი, ი. (1957). *სახელთა ბრუნება და ბრუნვათა ფუნქციები ძველ ქართულში*. თბილისი.
- ჩხუბიანიშვილი, დ. (1972). *ინფინიტივის საკითხისათვის ძველ ქართულში*. თბილისი: მეცნიერება.
- ხელნაწერი K14 (XII ს.). *წმინდა მაქსიმე აღმსარებლის შრომები*. ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმი.
- Laga, C., & Steel, C. (1980). *Maximi Confessoris, Quaestiones ad Thalassium*. Brepols: Leuven university press.
- Laga, C., & Steel, C. (1990). *Maximi Confessoris, Quaestiones ad Thalassium*. Brepols: Leuven university press.

REFERENCES:

- imnaishvili, v. (1975). *mamata tskhovrebanani [Lives of fathers]*. (brit'anetis muzeumis kartuli khelnats'eri XI sauk'unisa) (Georgian manuscript of the British Museum of the 11th century). Tbilisi: Tbilisi University Publishing House.
- imnaishvili, i. (1957). *sakhelta bruneba da brunvata punktsiebi dzvel kartulshi [Declination of names and functions of declinations in Ancient Georgian]*. Tbilisi.
- chkhubianishvili, d. (1972). *inpinit'ivis sak'itkhisatvis dzvel kartulshi [About the issue of the infinitive in Old Georgian]*. Tbilisi: Metsniereba.
- khelnats'eri K14 (XII s.) [Manuscript K14 (XII century)]. *ts'minda maksime aghmsareblis shromebi [Works of St. Maxim the Confessor]*. Kutaisi State Historical Museum.
- Laga, C., & Steel, C. (1980). *Maximi Confessoris, Quaestiones ad Thalassium*. Brepols: Leuven university press.
- Laga, C., & Steel, C. (1990). *Maximi Confessoris, Quaestiones ad Thalassium*. Brepols: Leuven university press.